

BOHEMISTIKA VE SPOJENÝCH STÁTECH

PETR HOLMAN

Hance

Několik přítomných bibliograficko-informativních poznámek věnovaných stručnému popisu literárněvědných bohemistických aktivit ve Spojených státech amerických si naprosto neklade jakýkoli nárok na úplnost. Téma je příliš rozsáhlé, a nadto bych se rád vyhnul (i když jsem si vědom, že právě v tomto případě to plně možné není) opakování některých skutečností, které ve své stati *Přínos českých emigrantů ve Spojených státech literárněvědné bohemistice* připomíná Paul Trenskey a které byly součástí souhrnných informací každého účastníka tohoto kongresu.

Datujeme-li počátek nově vzniklé tradice bohemistiky v Americe koncem 1. světové války, musíme konstatovat, že i během relativně velmi krátkého období rozvoje literárněvědné bohemistiky – trvá tedy něco přes tři čtvrti století – vznikla celá řada prací zásadního významu. Konec minulého století jako by předurčil příští zájem o Čechy a bohemistická studia. Mimořádně úspěšná kompoziční, dirigentská, propagační a organizační činnost Antonína Dvořáka na Národní konzervatoři v New Yorku (1892-1895) a vliv jeho hudby v Americe a rozsáhlé přednáškové a popularizační aktivity knížete Francise von Lützwow (práce věnovaná dějinám Čechů a průkopnická kniha *Bohemian Literature* vyšly na konci století, *The Life and Times of Master John Hus* roku 1909) byly přijaty velmi vlídně – především ve Dvořákově případě–, i když vcelku bez většího ohlasu.

Na mnoha místech v Americe byly zakládány nejrůznější krajanské tělocvičné, divadelní a hudební spolky, na některých nižších školách se už dokonce také vyučoval český jazyk. Asi od poloviny 19. století vycházelo mnoho českých novin a časopisů (Náprstkovy radikální a antiklerikální aktivity našly svůj prostor v německém *Flugblätter* tištěném v Milwaukee od roku 1850, první české noviny ve Spojených státech, *Slowan Amerikánský*, začaly vycházet 1. ledna 1860 v Racine ve Wisconsinu; týdeník *Pokrok Západu* byl založen 1. srpna 1871 v Omaze v Nebrasce s mottem "pilně sloužíc (!) zájmu národnímu, hledět chci vždy k vzdělání obecnému" – jen v Nebrasce byly publikovány dvacaterý české noviny; celkem bylo ve Spojených státech v letech 1860-1911 vydáváno 326 periodik, z nichž nejdůležitější byly například *Hlasatel*, *Národ a Katolík* v Chicagu, *Nový svět* v Clevelandu, *Americké Listy* v New Yorku nebo *Našinec* a *Nový domov*

v Texasu), avšak zájem o češtinu a českou literaturu byl tehdy ještě minimální. Práce Josepha S. Roučka *The Czechs and Slovaks in America* (Minneapolis 1967), sborník *Panorama: A Historical Review of Czechs and Slovaks in the United States of America* (Czechoslovak National Council of America, Cicero 1970) nebo důležité dílo historika T. Čapka *Padesát let českého tisku v Americe od vydání "Slowana Amerikánského" v Racine* (New York 1911) či jeho *The Czechs in America* (Boston-New York 1920) jsou v mnoha ohledech velmi instruktivní.

Jedna z prvních antologií české poezie v jazyce anglickém vůbec, *An Anthology of Modern Bohemian Poetry*, kterou v roce 1912 připravil Percy Paul Phineas Selver, byla jakousi předzvěstí nové vlny zájmu o českou literaturu vzniknuvšího po ukončení 1. světové války. Snad právě díky početným, i když kvalitativně leckdy velice rozdílným Selverovým překladům se tento zájem neustále prohluboval. Do roku 1930 vydal tento dosud nedoceněný a u nás po roce 1948 dokonale umlčený britský propagátor české literatury řadu překladů děl bratří Čapků, Emanuela z Lešehradu, J. S. Machara, F. Šrámka, K. Konráda, anglicky psanou monografii věnovanou O. Březinovi, paměti E. Beneše, několik dalších antologií české poezie a prózy, učebnici češtiny pro samouky atd.

V oddělení rukopisů Houghton Library na Harvardově univerzitě jsou uloženy originály dopisů O. Březiny, J. S. Machara, A. Sovy a K. Čapka P. Selverovi. V roce 1914, po vydání Selverovy antologie, Machar stručně hodnotí nejenom tuto práci, ale zmiňuje se i o obecném významu jeho snah: "Vzácný pane, udělal jste mi velikou radost zasláním své antologie. Je to krásná práce, za níž Vám musí být naše česká veřejnost vděčna – však jste zajisté poznal při svém pražském pobytu, že jste se našemu národu stal milým a drahým člověkem." Chudobův anglický stručný přehled dějin české literatury vydaný roku 1924 a jistě i Selverův první překlad Haškova *Švejka* z roku 1930 růst tohoto zájmu dále podpořily.

Odchod renomovaných literárních vědců Romana Jakobsona a Reného Welleka do emigrace ve Spojených státech, kde hledali a našli zcela jiné podmínky k práci než v Čechách, znamenal v dalším vývoji americké bohemistiky důležitý moment, i když Jakobson sám se kromě své jediné práce z oboru bohemistiky, kterou v Americe napsal (*Moudrost starých Čechů: Odvěké základy národního odboje*, Československý kulturní kroužek, New York 1943),¹ věnoval výhradně rusistice a slavistice, jazykovědě, literární teorii a dalším oborům. Nicméně způsob, kterým uváděl ve známost

¹ Důkazem, že jistý nesouhlas s poněkud jednostranným Jakobsonovým výkladem stále trvá, může být například článek J. Lehára Roman Jakobson: Moudrost starých Čechů (Nedokončená polemika o smysl českých dějin), *Česká literatura* 1995, s. 39-55 (původně předneseno v olomoucké pobožce Literárněvědné společnosti AV ČR 20. 10. 1994).

a v život myšlenky Pražského lingvistického kroužku, jak inicioval zavádění výuky českého jazyka a literatury na nejvýznačnějších amerických univerzitách (především Harvard a Columbia), nebo jeho neúnavná podpora publikování bohemistických materiálů zaslouží stálý obdiv a uznání. Všechny podstatné práce Jakobsonova díla jsou součástí osmisvazkového vydání – Roman Jakobson: *Selected Writings* (Haag 1966-1988).

Vědecké kvality a mimořádný význam bohemistických prací Reného Welleka, jeho rozsáhlých srovnávacích i přehledových studií a článků, ve svém příspěvku podrobně analyzoval Paul Trenskey. Dílem Milady Součkové, další představitelky české bohemistiky ve Spojených státech, jejíž práce se nyní v Praze znovu vydávají a která v české literatuře patří k pozoruhodným "objevům", se podrobně zabývala Veronika Ambrosová.

Mluvíme-li o americké literárněvědné bohemistice zastoupené emigrovavšími vědci, musíme se zmínit o dalších osobnostech, které se významným způsobem podílely na jejím dalším vývoji. Francis Dvorník (Harvard) od roku 1926 publikoval dlouhou řadu prací týkajících se historie, filozofie, politických věd a civilizace Byzance, Říma, Slovanů a problematiky střední a východní Evropy.² V Praze Dvorník uveřejnil v několika jazykových mutacích například *Život svatého Václava k tisícímu výročí jeho mučednické smrti* (1929), *Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance* (1933) nebo *Byzantské misie u Slovanů* (1970). V Chicagu byla vydána práce *Czech Contributions to the Growth of the United States* (1962).

Jakobsonův harvardský žák, lingvista, estetik, sémiotik a reprezentant pražské strukturalistické školy Ladislav Matějka, do Spojených států odešel – podobně jako Součková – po komunistickém puči v roce 1948, tedy ve značně změněných podmínkách platných i pro americké prostředí. Jako jedna z mnoha amerických reakcí na sovětský úspěch ve druhé světové válce bylo také to, že byly zakládány katedry slavistiky, což v praxi znamenalo, že se na drtivé většině univerzit začalo vyučovat především a výhradně ruskému jazyku a literatuře. Další slovanské, "malé" jazyky jako polština, bulharština, srbochorvatština a čeština začaly výrazněji pronikat do povědomí především na začátku šedesátých let, kdy americká vláda poskytla mimořádné dotace na založení programů zaměřených na studium jazyků, historie a reálií východoevropských zemí.

² Harvard University Press, Champion Paris, Editions du Seuil Paris, Editions du Cerf Paris, Burns and Oates London, Dacre Press Westminster, Liviana Padua, Cambridge University Press, Variorum Reprints London, Polish Research Centre London, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, American Academy of Arts and Sciences Boston, Fordham University Press, Hawthorn Books New York, Rutgers University Press, Křesťanská akademie Řím, Marquette University Milwaukee, Schwabenverlag Stuttgart aj.

Mezi nejdůležitější Matějkovy aktivity patřila jeho více než třicetiletá redakční práce při vydávání Michigan Slavic Publications na jeho domovské Michiganské univerzitě, kde knižně, časopisecky i v různých sbornících vyšla celá řada překladů, studií, monografií i bibliografických slavistických, rusistických a bohemistických prací. K významným edičním počínům patří mimo jiné první a zatím jediné vydání (pod patronací americké Československé společnosti pro vědy a umění, jejíž podíl na rozvoji a podpoře bohemistických studií by nepochybně neměl být přehlížen) anglického překladu dějin české literatury Arne Nováka *Czech Literature* (překlad P. Kussi s dodatkem W. E. Harkinse, 1945-1985). Kromě mnoha dalších prací (například *Introductory Bibliography od Slavic Philology*, University of Michigan 1965; společně s L. R. Micklesenem *The Common Slavic Verbal System*, Haag 1973; *Serbo-Croatian Oral and Written Verbal Art: Contacts and Conflicts*, Roma 1986) Matějka edičně připravil výbor *Czech Poetry: A Bilingual Anthology* (University of Michigan 1973, 1979). Od roku 1984 současně působil jako šéfredaktor ročenky *Cross Currents* zabývající se střední Evropou. Také zde se objevilo velké množství důležitých informací o české literatuře, příkladně studie J. Chalupeckého o tragické komedii J. Haška, studie J. Škvoreckého zabývající se stopováním amerických motivů v Hrabalově díle a další.

Lubomír Doležel, další z vůdčích osobností zámořské bohemistiky, studoval na Karlově univerzitě a publikoval své první práce v Praze (například *O stylu moderní české prózy*, 1960). Později vyučoval na Michiganské univerzitě a po roce 1968 na Torontské univerzitě. V emigraci se dále věnoval svému zájmu o problematiku stylistiky (editorský podíl na *Statistics and Style*, New York 1969), který vyústil v práci *Narrative Modes in Czech Literature* (University of Toronto 1973; české vydání *Narativní způsoby v české literatuře*, Praha 1993). Jednotlivé oddíly knihy jsou věnovány Komenskému, Raisovi, srovnání vyprávěcích postupů K.Čapka a V. Vančury a Kunderovu *Žertu*. Spolu s důkladným teoretickým úvodem patří mezi nejzávažnější práce tohoto druhu vůbec.

Doleželovy zájmy jsou mnohasměrné a univerzální. Z rozsáhlého bibliografického soupisu Doleželových prací uvedme alespoň několik příkladů týkajících se bohemistických studií.³ Zabýval se rovněž problematikou díla

³ Prague School Stylistics (s J. Krausem), sb. *Current Trends in Stylistics*, ed. B. B. Kachru – H. F. W. Stahlke, Edmonton-Champaign 1972; *Narrative Worlds*, sb. *Sound, Sign and Meaning (Quinquagenary of the Prague Linguistic Circle)*, ed. L. Matějka, Ann Arbor 1976; *The Conceptual System of Prague School Poetics* (Mukařovský and Vodička), sb. *Structure of the Literary Process (Studies Dedicated to the Memory of Felix Vodička)*, ed. P. Steiner – M. Červenka – R. Vroon, Amsterdam-Philadelphia 1982; Mukařovský and the Idea of Poetic Truth, *Russian Literature* 12-13, 1982; K. M. Čapek Chod and Modernism, sb. *Karel Matěj*

Jaroslava Haška a Franze Kafky.⁴

Pražská škola byla v popředí zájmu už od konce 2. světové války. Ve Spojených státech byla publikována řada knih, které dokumentují vliv a vážnost, kterou pražská lingvistická škola měla.⁵ Mezi nejdůležitější práce na toto téma patří kniha F. W. Galána *Historic Structures: The Prague School Project, 1929-1946* (University of Texas 1985).

Peter Steiner, který studoval v Praze a na univerzitě v Yale (studia zakončil disertací *Russian Formalism: A Metapoetics* (Cornell University 1984) a v současné době působí na Pennsylvánské univerzitě, se rovněž významně podílel na řadě projektů týkajících se pražské školy. V letech 1976 a 1977 vyšly jeho a Burbankovy překlady vybraných studií Jana Mukařovského *On Poetic Language a Structure, Sign, and Function: Selected Essays by Jan Mukařovský*, roku 1978 se (společně s R. W. Baileyem a L. Matějkou) editorsky podílel na vydání práce *The Sign, Semiotics around the World* (Ann Arbor). O čtyři roky později se jako editor účastnil vydání sborníku studií *The Structure of the Literary Process: Studies Dedicated*

Čapek Chod (*Proceedings of a Symposium, School of Slavonic and East European Studies*), London 1985; Nad poezií Bronislavy Volkové, in B. V.: *Vzduch bez podpatků*, Mnichov 1987; Literary Transduction (Prague School Approaches), sb. *The Prague School and Its Legacy*, Amsterdam-Philadelphia 1988; Two Narratologies (Propp and Vodička), sb. *Issues in Slavic Literary and Cultural Theory*, ed. K. Eimermacher, Bochum 1989; Roman Jakobson studioso della comunicazione, in *Roman Jakobson*, ed. P. Montani – M. Prampolini, Roma 1990; Karel Čapek – A Modern Storyteller, sb. *On Karel Čapek*, ed. M. Makin – J. Toman, Ann Arbor 1992; Prague School Structuralism, in *The Johns Hopkins Guide to Literary Theory and Criticism*, ed. M. Groden – M. Kreiswirth, Johns Hopkins University 1993; Semiotic Poetics of the Prague School, in *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory (Approaches, Scholars, Terms)*, ed. I. R. Makaryk, University of Toronto 1993. V tisku K. H. Mácha – A Hero of Structural Poetics, sb. *Proceedings of the Berkeley Conference on Karel Hynek Mácha*, ed. W. Schamschula; Structuralism of the Prague School, in *Cambridge History of Literary Criticism*, sv. 8, ed. R. Selden.

⁴ Circular Patterns (Hašek and The Good Soldier Švejk), sb. *Poetica Slavica (Studies in Honour of Zbigniew Folejewski)*, ed. J. D. Clayton – G. Schaarschmidt, University of Ottawa 1981; The Road of History and the Detours of the Good Soldier, sb. *Language and Literary Theory (In Honor of Ladislav Matějka)*, Papers in Slavic Philology 5), Ann Arbor 1984, německý překlad *Der Weg der Geschichte und die Umwege des Braven Soldaten in Jaroslav Hašek 1883-1983*, Frankfurt am Main-Bern-New York-Paris 1989; Radical Semantics (Franz Kafka and Richard Weiner), sb. *Forms and Functions*, ed. J. Esser – A. Hübler, Tübingen 1981; Proper Names, Definite Descriptions and the Intensional Structure of Kafka's "The Trial", *Poetics* 1983; Intensional Function, Invisible Worlds and Franz Kafka, *Style* 1983; Kafka's Fictional World, *Canadian Review of Comparative Literature / Revue Canadienne de littérature comparée* 10, 1984; La construction des mondes fictionnelles à la Kafka, *Littérature* 57, 1985.

⁵ Například Garvin 1955, 1964; Vachek 1964, 1966; Wellek 1969; Fried 1972; Steiner – Červenka – Vroon [ed.] 1982; Quinn 1987; Kaufmann 1988; jedna z posledních prací – *Prague School of Structural and Functional Linguistics* (Amsterdam 1994).

to the Memory of Felix Vodička (Amsterdam 1982) a *The Prague School* (University of Texas 1982). Zabýval se také dílem V. Havla a například v poslední době v Praze uveřejnil rozšířenou a doplněnou verzi studie *Opomíjená sbírka: Čapková Kniha apokryfů jako alegorie*.⁶

Mezi stěžejní anglicky psané práce věnované českému poválečnému dramatu – české divadlo se ve Spojených státech už dlouhou dobu těší mimořádné pozornosti – patří monografie Paula Trenskeého *Czech Drama Since World War II* (New York 1978 – úvod W. E. Harkins). Trensky se rovněž autorsky a edičně podílel (společně s W. E. Harkinsem, G. Gibianem, T. G. Winnerem, A. J. Liehmem a P. Kussim) na vydání sborníku studií o české literatuře *Czech Literature since 1956: A Symposium* (New York 1980). Je také (se spoluúčastí Michaely Harnickové) autorem podrobné kritické monografie věnované rozboru díla Josefa Škvoreckého *The Fiction of Josef Škvorecký* (London 1991, New York 1991), která vyšla nedávno také česky (*Josef Škvorecký, Jinočany* 1994) a vzbudila nebývalou pozornost odborné i laické veřejnosti.

Jméno Markéty Goetz-Stankiewiczové, která v Kanadě přednášela na univerzitě v Britské Kolumbii, je u nás známé jednak ve spojení s jejím zájmem o kafkovskou a haškovskou problematiku,⁷ jednak s její teoretickou a překladatelskou činností věnovanou českému modernímu dramatu a otázkám samizdatu. Z roku 1979 pochází její práce *The Silenced Theatre: Czech Playwrights without a Stage* (University of Toronto), později publikovala ještě soubor překladů divadelních her M. Kundery (*Jacques and his Master*), V. Havla (*Protest*), P. Kohouta (*Fire in the Basement*), M. Uhdeho (*A Blue Angel*), P. Landovského (*The Detour*) a I. Klímy (*Games*). Kniha byla vydána pod názvem *Drama Contemporary – Czechoslovakia* (New York 1985). Dalším svazkem překladů (Havel: *Audience, Unveiling, Protest*; Kohout: *Permit, Morass, Safari*; Landovský: *Arrest*; Dienstbier: *Reception*) se Goetz-Stankiewiczová představila roku 1987 (*The Vaněk Plays: Four Authors, One Character*, University of British Columbia). V několika následujících letech se detailně věnovala problematice českého samizdatu a vydala práce *About Theatre: Texts from the Samizdat Periodical with the Same Name* (přeložil A. G. Brain, Stockholm 1989); *Good-Bye, Samizdat: Twenty Years of Czechoslovak Underground* (Northwestern University 1992). Úzkými kontakty politologie a literatury se autorka zabývala ve své prozatím

⁶ *Česká literatura* 1990, s. 306-320 (původní verze přednesena 13. června 1989 v Literárněvědné společnosti při ČSAV v Praze).

⁷ Viz například její příspěvek *Kafka and Hašek – Reflections on a Meeting in the House of Fiction*, in *Language and Literary History (In Honor of Ladislav Matějka)*, University of Michigan 1984.

poslední knize *Literature and Politics in Central Europe* (Columbia 1993).

Vedle mimořádné obliby V. Havla a zaujetí pro jeho práce, jež byly do angličtiny překládány už po roce 1968, se zájem o Škvoreckého a (především) Kunderu zcela logicky projevoval i v nebývalých aktivitách literárních vědců, kteří oběma autorům věnovali pozornost vskutku mimořádnou. Nedocenitelný význam autorské, nakladatelské, překladatelské, pedagogické a propagační činnosti J. Škvoreckého a Z. Salivarové – nakladatelství 68 Publishers v Torontu samozřejmě plnilo i celou řadu dalších funkcí a na dlouhou dobu se stalo knižním a kulturním centrem exilové literatury – byl a jistě ještě bude hodnocen samostatně, zde se tedy omezíme pouze na konstatování, že také tyto aktivity se staly neodmyslitelnou součástí tradice americké literárněvědné bohemistiky. Zatímco první souhrnnou prací o Škvoreckém byla už zmíněná monografie P. Trenskeho, rozbořením Kunderových románů se podrobně zabývala Marie Němcová-Banerjee (*Terminal Paradox: The Novels of Milan Kundera*, New York 1990). Kunderovi bylo v Americe věnováno mnoho rozsáhlejších i kratších studií a článků (například práce Doležela, Liehma, Goetz-Stankiewiczové), avšak práce Němcové-Banerjee představuje první detailní kritické hodnocení Kunderova díla jako celku.

Práce Františka Svejkovského, po roce 1968 dlouholetého profesora české literatury na Chicagské univerzitě a od poloviny sedmdesátých let vyučujícího také srovnávací literaturu (Divinity School), kde systematicky uváděl také česká literární díla a významně tak přispěl k posílení zájmu o bohemistiku, jsou věnovány převážně medievalistice. Mimořádnou důležitost mají jeho texty obsažené v prvním dílu akademických *Dějin divadla*. Vedle hesel napsaných pro *Dějiny české literatury* (Praha 1959) a úvodu k *Alexandroidě* (Praha 1963) Svejkovský knižně uveřejnil *Staročeské vojenské řády* (Praha 1952), *Veršované skladby doby husitské* (Praha 1963) a práci *Z dějin českého dramatu: latinské a latinskočeské hry tří Marií* (Praha 1966). V České literatuře uveřejnil například práce *Problematika rytmu v "Piesni od pana Štemberka"* (1968), *Třikrát motiv mořské bouře: Prefát – Komenský – Bridel* (1969) a jiné. Evropského ohlasu se v polovině šedesátých let dočkala jeho studie *Ioneskův dialog člověka se smrtí* uveřejněná v *Divadle*. Po odchodu do Spojených států se věnoval převážně pedagogické činnosti a mimo jiné publikoval také další práce týkající se moderního českého divadla. Přispěl například do 12. svazku *Current Trends in Linguistics* (příspěvek *Theoretical Poetics in the 20th Century*; 1974), *The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics* (1993), působí také v redakční radě mnichovského *Lexikon des Mittelalters*. Věnoval se i dílu K. H. Máchy.⁸

⁸ Slova *satira* a *satirický* u Karla Hynka Máchy, *Česká literatura* 1992, s. 351-366.

Činnost George Gibiana se soustřeďuje převážně na ediční a kritickou činnost zaměřenou na ruskou a sovětskou literaturu (Tolstoj, Dostojevskij, Gogol, Nabokov, Kazakov, Charms, čítanka ruských textů 19. století). Současně se však zabývá i moderní českou literaturou, psal například studie o Hrabalových *Postřižínách* a *Obsluhoval jsem anglického krále*; edičně připravil a také přeložil některé básně Jaroslava Seiferta (1986).

Thomas G. Winner (Boston University) se vedle problematiky kazašské literatury ruské střední Asie a próz A. P. Čechova věnoval také obecným kulturně historickým otázkám týkajícím se vztahu města a vesnice ve východní Evropě. Mezi jeho hlavními bohemistickými zájmy převažuje česká a evropská avantgarda, haškovská problematika a otázky poválečné poetiky. Zabývá se rovněž sémiotikou (1977), pro práci *A Handbook of the Sign: Theoretical Foundations of Nature and Culture* (ed. R. Posner – K. Robering – T. A. Sebeok, Berlin 1989) napsal heslo *Prague Functionalism*.

Jindřich Toman (University of Michigan, University of Texas) kromě germanistických studií (*Wortsyntax: eine Diskussion ausgewählter Probleme deutscher Wortbildung*, Tübingen 1987; ed. *Studies in German Grammar*; Cinnaminson 1983, 1985) psal o moderní české literatuře, například o J. Haškovi,⁹ a jako autor i editor se podílel na přípravě čapkovského sborníku *On Karel Čapek: A Michigan Slavic Colloquium*, Ann Arbor 1992, spolu s M. Makinem). Zabývá se také formální slovanskou lingvistikou (edice *Annual Workshop on Formal Approaches to Slavic Linguistics, Functional Categories in Slavic Syntax, The Ann Arbor meeting*, Ann Arbor 1994; *The College Park Meeting 1994*, Ann Arbor 1995) a Pražským lingvistickým kroužkem (ed. *Letters and Other Materials from the Moscow and Prague Linguistic Circles, 1912-1945; The Magic of Common Language: Jakobson, Mathesius, Trubetzkoy and the Prague Linguistic Circle*, Cambridge, Massachusetts 1995).

Veronika Ambrosová (University of Toronto) se detailně zabývala dílem J. Haška, P. Kohouta a V. Havla.¹⁰ Také ve svých dalších pracích se věnovala převážně problematice dramatu, v její bibliografii najdeme i další

⁹ Futurismus, dadaismus nebo poetismus? (Poznámky o Švejkovi), *Proměny* 2, New York 1981.

¹⁰ Josef Švejk oder hässliche Schehrezad, *Proceedings of the International Symposium on Jaroslav Hašek-Bamberg 1983*, 1989; Der Mythos des kleinen tschechischen Menschen ("Babička", "Švejk" und "Vaněk"), *Osteuropa im Umbuch (Alte und Neue Mythen)*, Frankfurt am Main-Berlin 1994; *Pavel Kohout und die Metamorphosen des Sozialistischen Realismus*, New York 1993; *Fictional World and Dramatic Text (Václav Havel's Descent and Ascent)*, *Style* 1991, č. 2; *Jevištňi řeč v avantgardním divadle, Zahradní slavnosti a Largu desolatu, Česká literatura* 1992.

články.¹¹ Slovníkovými hesly přispěla do *Harenberger Kommunikation Lexikon* (Erben, Březina, Hrubín, Kohout, Langer, Štúr, Tatarka; Dortmund 1988) a do *Kindler's Literatur Lexikon* (Klíma, Havel, Kohout; München 1989). V tisku jsou práce *Daniela Fischerová's New Palimpsest Between "Living in Truth" and "The Battle for an Island of Trust" a Divadlo vzorů a modelů*.

Těžiště práce Bronislavy Volkové (Karlova Univerzita a Univerzita 17. listopadu Praha 1969-74, Slavisches Institut der Universität zu Köln, Slavisches Seminar der Philips-Universität Marburg, Harvard University, Indiana University, University of Charlottesville 1975-1982, od roku 1982 Indiana University Bloomington) leží kromě jejich vědeckých rusistických a obecně kulturních zájmů (například *Emotive Signs in Language and Semantic Functioning of Derived Nouns in Russian*, Amsterdam 1987; *Escape, Women and Vision: Feminist, Cultural and Semiotic Studies*, v tisku), zájmu o máchovská a vaculíkovská témata nebo o poetiku O. Březiny, F. Šrámka, J. Seiferta, V. Nezvala, J. Koláře a V. Holana¹² v její vlastní básnické tvorbě. V letech 1984-1993 uveřejnila česky i anglicky několik básnických sbírek (*Motáky do uší pěny*, Mnichov 1984; *Dům v ohni*, Mnichov 1985; *Vzduch bez podpatků*, Mnichov 1987 – s doslovem L. Doležela; *Jistá nepřítomnost*, Mnichov 1990; *Proměny*, Praha 1991; *Zranitelnost země*, Mnichov 1992; *Hluchoněmá dlaň*, Mnichov 1993; *The Courage of the Rainbow, Selected Poems*, New York 1993). Další básnickou sbírku *Roztříštěné světy* vydalo na sklonku roku 1995 olomoucké nakladatelství Votobia, v tisku je také anglický překlad *Motáků do uší pěny (Prison Notes Smuggled into the Ears of Seafoam)*.

¹¹ Some Remarks on the Semiotics of Drama, *Proceedings of the International Symposium on Semiotics*, Bochum 1986, 1990; Fidlovačka a revue, *Divadelní revue* 1992; "Vest Pocket Revue" reviewed, *Zeitschrift für Slawistik* 1993; Model ante portas aneb ubohý Chudáček, *Divadelní revue* 1993-4; Tribute to a Very Small Arena or Eulogy to the Balustrade, *Slavic and East European Performance Journal* 1995; Bohemia Lies in the Sea (The Quest for an Anchor), in *Far from the Tree (Daleko od stromu)*, *Czechoslovak and Central European Journal* 1991, č. 1; The Hope for Compassion (Wasserstein, Petruševskaja and Fischerová), *Zeitschrift für Slawistik* 1993; From the Fields and Factories into the Living-Rooms, sb. *Socialist Realism Revisited (Selected Papers from the McMaster Conference Nina Kolesnikoff and Walter Smirnow)*, McMaster University 1994.

¹² Expressive Elements in Mácha's May and in his Diary, *SEEJ* 1990; The Guinea Pigs of Ludvík Vaculík (Interrelation of Areas of Reference), *Proceedings of the Semiotic Society of America* 1981; Guinea Pigs and the Czech Novel "Under Padlock" in the 1970s (From the Modern Absolutism to the Postmodernist Absolute), s E. Volkem, *Rocky Mountain Review of Language and Literature* 1983; The Guinea Pigs of Ludvík Vaculík (Codes, Metaphors and Compositional Devices); Poetika emotivních znaků v díle moderních českých básníků, *Česká literatura* 1992, s. 633-644.

Tvorba B. Volkové byla několikrát oceněna¹³ a její poezie byla často čtena v rozhlase, televizi i na samostatných autorských večerech.¹⁴ Volková rovněž překládá a uveřejňuje poezii V. Holana, J. Koláře, O. Mikuláška, O. Neveršilové, J. Seiferta a J. Skácela.

Je pochopitelné, že velmi aktivně si počínali i domácí bohemisté. Především Kolumbijská univerzita si brzy získala vynikající pověst renomovaného bohemistického pracoviště, a to díky dvěma známých odborníkům, jejichž dlouholetá odborná činnost vždy byla a doposud je vysoce hodnocena. První z nich, William E. Harkins, se společně s P. Trenským edičně podílel na zmíněném vydání *Czech Literature since 1956: A Symposium* (New York 1980), avšak jeho ediční a překladatelská činnost se rozvíjela už od začátku padesátých let, kdy uveřejnil *The Russian Folk Epos in Czech Literature, 1800-1900* (New York 1951) a o dva roky později svůj rozsáhlý bibliografický soupis týkající se slovanské lidové literatury (*Bibliography of Slavic Folk Literature*). Známé jsou i jeho další práce, například společně s Klementem Simoncicem ediční příprava *Czech and Slovak Literature* (Columbia University 1950, 1952) nebo *Anthology of Czech Literature* (New York 1953). Ve stejném roce a týmž nakladatelem byla vydána také jeho *A Modern Czech Grammar*. Z dalších prací připomeňme například známou monografii *Karel Čapek* (Columbia University 1962), ediční i autorský podíl¹⁵ na vydání překladu P. Kussiho *Czech Literature* Arne Nováka (Ann Arbor 1976) nebo edici a překlad *Czech Prose: An Anthology* (University of Michigan 1983). Studie *Kontinuita v díle Karla Čapka* byla vydána v České literatuře (1990). Harkins se rovněž autorsky podílel na zpracování hesel pro některé slovníky a encyklopedie, jako například pro rozšířené druhé vydání *Columbia Dictionary of Modern European Literature* (Columbia University 1980, heslo *Czech Literature*; řadu dalších hesel věnovaných českým autorům připravil R. Wellek).

Záslouhou druhého významného člena bohemistického oddělení Kolumbijské univerzity Petera Kussiho je mimo jiné také to, že jako jeden z prvních poukázal na žánr románu jako grotesku (MA disertace *The Good*

¹³ George Gall Memorial Award "in recognition of scholarly work in literature and for the most significant contribution to modern poetry" by Systems Research Foundation 1988, Honorable Mention Award for Outstanding Achievement in American Poetry 1989, "Poet of Merit" by American Poetry Association 1989.

¹⁴ BBC, Český rozhlas, Deutschlandfunk, Indiana University TV, Voice of America; autorská čtení v Baden Badenu, Bernu, Bloomingtonu, Bratislavě, Madisonu, Mnichově, Praze, Washingtonu D. C. a jinde.

¹⁵ Supplement: 1945-1985: The Postwar Years 1945-1948, From February 1948 to Stalin's Death in March 1953, From Stalin's Death to August 1968, The Aftermath of the Prague Spring 1970-1985.

Soldier Švejk as a Novel of the Grotesque, Columbia University 1972). Disertační práci věnoval Kussi M. Kunderovi (*Essays on the Fiction of Milan Kundera*, 1978 – 183 listy rukopisu jsou uloženy na Kolumbijské univerzitě; jedna část této práce, *Kundera's Novel and the Search for Fatherhood*, byla otištěna ve výše zmíněném sborníku *Czech Literature since 1956*). K dalším důležitým pracím patří antologie současné české literatury *Writing on the Wall: An Anthology of Contemporary Czech Literature* (Princeton 1983; ediční příprava společně s A. J. Liehmem) a ediční podíl s úvodem (a s předmlouvou A. Millera) na práci *Towards the Radical Center: Karel Čapek Reader* (New Jersey 1990).

Rozsáhlá překladatelská činnost P. Kussiho zahrnuje vedle výše uvedené České literatury A. Nováka také několik svazků povídek (K. Čapek, J. Hašek, E. Kantůrková, I. Klíma, E. Kriseová, K. Poláček, J. Škvorecký) a románů (Grušův *Dotazník*, Kunderovy *Valčík na rozloučenou*, *Život je jinde* a *Nesmrtelnost*, Poláčkův *Dům na předměstí*, Procházkův *Ať žije republika*, Švoreckého *Lviče*). Mezi dalšími přeloženými tituly najdeme také Masarykovy eseje věnované českým dějinám, Liehmovu *Generaci*, cestopis J. Krásky a Havlovy *Antikódy*. Kussi rovněž publikoval řadu článků a studií o Poláčkovi, Kunderovi a soudobé české literatuře, zabýval se také teorií překladu a společně s Charlesem E. Townsendem (*Czech through Russia: A Description of Spoken Prague Czech*, Columbus 1981 a 1990) a T. McAuleyovou se podílel na přípravě učebnic českého jazyka vydávaných v Columbusu (Ohio State University, 1984-1985). V současné době pracuje na knize o pražských českých, německých a židovských spisovatelích dvacátých a třicátých let.

V souvislosti s českou literaturou a vydáváním antologií je nutné zdůraznit i to, že ani po této stránce si američtí a kanadští zájemci o bohemistiku nemohou stěžovat, nejrůznějších antologií překladů české a slovenské poezie i prózy je dostatek, ba (vzhledem ke značně kolísající úrovni jejich překladů) snad dokonce nadbytek. Čestné místo zaujímá například antologie československé poezie C. A. Manninga a A. V. Čapkové (Vostrovské) *An Anthology of Czechoslovak Poetry edited by Clarence A. Manning (...) with the assistance of Anna V. Čapek and Alois B. Koukol* (Columbia University 1929). Bezprostředně po válce byla vydána další antologie, *Hundred Towers: A Czechoslovak Anthology of Creative Writing* (New York 1945). Jako editor a autor úvodní předmluvy se práce zúčastnil F. C. Weisskopf, bez zajímavosti jistě není ani to, že bibliografickou poznámku napsal E. Hostovský. Tyto antologie nebyly vydávány pouze ve Spojených státech nebo v Anglii, ale také u nás, jak dosvědčuje kupříkladu antologie české a slovenské literatury z let 1890-1960 v překladu E. Pargeterové vydaná M. Otrubou a Z. Pešatem v pražské Artii roku 1962. Pešat se jako autor předmluvy podílel na vydání dosud nejsoučasnější antologie překladů české poezie 20. století, kterou připravil (a všechny texty přeložil) Alfred

French (*The Czech Avantgardeists*, Rockville 1995). French tak dále navazuje na svou dřívější činnost – jeho předchozí práce byly vždy rovněž důležitými, vysoce ceněnými a často užívanými materiály, ať už zde připomeneme *The Poets of Prague* (London 1969), *Czech Poetry* (Ann Arbor 1973) nebo například *Czech Writers and Politics 1945-1969* (Boulder 1982).

Z hlediska propagace a prezentace anglicky píšících autorů žijících v Praze (britských, amerických i australských) má nepochybně nemalý význam i antologie *Bohemian Verses: An Anthology of Contemporary English Language Writings from Prague* (ed. Scott H. Rogers), vydaná nakladatelstvím Modrá múza v Praze roku 1993. C. J. Hribal jako editor připravil sborník překladů *The Boundaries of Twilight: Czechoslovak writing from the New World* (Minneapolis 1991). Potěšitelné rovněž je, že čeština byla zařazena jako jeden z mnoha jazyků do knihy Harolda B. Segela *Barokní báseň (The Baroque Poem: A Comparative Survey, together with 150 illustrative texts*, New York 1983), kde jsou paralelně tištěna originální znění s příslušným překladem. Začínají vznikat i soupisy překladů české literatury a kritických reakcí na ně, jako je to v případě doktorské práce Dariny K. Vaškové *Czech Literature in the English Speaking World, A Survey of Translations and Critical Reactions to them in Great Britain and in the United States 1821-1978*.

Jako mimořádný počín dalekosáhlého významu – a nejenom v době svého vzniku – také musíme hodnotit dosavadní dvě vydání cenného bibliografického soupisu Jiřího Kovtuna básníka, historika, historiografa a bibliografa *Czech and Slovak Literature in English: A Bibliography* (Washington, 2. vyd. 1988), který poprvé souhrnně informuje o anglických překladech české literatury a který obsahuje podrobné údaje týkající se překládaných děl, překladatelů, sborníků, antologií, editorů a podobně, včetně všech potřebných rejstříků.

Velmi významná je rovněž vědecká, pedagogická, popularizační a překladatelská činnost Michaela Heima (University of California Los Angeles). Jiří Stejskal (University of Pennsylvania), který se sám kromě lingvistiky zabývá také moderní českou literaturou, připomněl,¹⁶ že Heim jako jediný ve Spojených státech používá při výuce českého jazyka kombinace tzv. přímé metody se striktně gramatickým přístupem. Heim je rovněž známý jako autor učebnice češtiny *Contemporary Czech* (University of Michigan 1976, Columbus 1982 – nové vydání v tisku) a spoluautor (se Z. Meyersteinovou a D. Worthem) čítanky *Readings in Czech* (Columbus, Ohio 1985).¹⁷

¹⁶ *Český jazyk a literatura* 43, 1992/93, č. 5-6.

¹⁷ Z Heimových článků věnovaných české literatuře a hudbě připomeňme například:

Mezi časopisecky otištěnými ukázkami Heimových překladů najdeme jména M. Kundery,¹⁸ L. Vaculíka,¹⁹ K. Čapka²⁰ a B. Hrabala.²¹ Knižně uveřejnil především překlady prací M. Kundery (*The Book of Laughter and Forgetting*, 1980, 1981, 1992; *The Joke*, 1982; *The Unbearable Lightness of Being*, 1984, 1987; *Jacques and His Master: An Hommage to Diderot in Three Acts*, 1985) a B. Hrabala (*The Death of Mr. Baltisberger and Other Stories*, 1975; *Too Loud a Solitude*, 1992; *Dancing Lessons for the Advanced in Age*, 1995). Známé jsou i Heimovy překlady Čapkovy *Bílé nemoci* (*The White Plague*, 1988), nedávný překlad Nerudových *Povídek malostranských* (pod titulem *Prague Tales*, London 1993; s úvodem I. Klímy), Kohoutovy *Maria and the Angels* (1989), *Náhlého neštěstí* D. Fischerové (*Sudden Misfortune*, 1993) nebo jeho editorský podíl na vydání anglické verze *Hovorů s T. G. Masarykem* (*Talks with T. G. Masaryk*, překlad D. Roundová, North Haven 1995) a Marinelliho prvního anglického překladu Ripellinovy *Prahy magické* (*Magic Prague*, Berkeley 1994, London 1995). Svě překlady Masaryka Heim vydal roku 1990 ("Plato and His Advice", "Pascal and His Dilemma", "Language and the Human Spirit", "Havlíček and Czech Politics", *The Spirit of Thomas G. Masaryk*), Havlíčkem se podrobně zabýval ve své knize *The Russian Journey of Karel Havlíček Borovský* (München 1979). Do *Dictionnaire des littératures étrangères contemporaines* (Editions Universitaires, 1974) napsal hesla věnovaná K. Čapkovi, V. Nezvalovi a V. Holanovi.

Se jménem Kalifornské univerzity Berkeley je spojeno jméno Waltera Schamschuly, který se kromě rusistických prací věnoval výzkumům českého středověku a dílu Jana Husa (*Schriften zur Glaubensreform und Briefe der Jahre 1414-1415*, Frankfurt am Main 1969; *Die Anfänge der tschechischen Erneuerung und das deutsche Geistesleben*, München 1973). Zabýval se rovněž moderním českým historickým románem.²² Schamschula

Moravian Folk Music (A Czechoslovak Novelist's View), *Journal of the Folklore Institute* 9, 1972; Hrabal's Aesthetics of the Powerful Experience, *Fiction and Drama in Eastern Europe* (1980); Solženicyn i Kundera u Americi, *Glasnik* 1, Beograd 1984; Český snář – literatura faktu, literatura fantazie, *Proměny* 1985.

¹⁸ The Making of a Writer, *New York Book Review* 24. 10. 1982; Introduction to a Variation, *New York Times Book Review* 6. 1. 1985.

¹⁹ A Czech Dreambook, *Cross Currents* 3, 1984.

²⁰ The White Plague, *Cross* 7, 1988.

²¹ 'Twas on the Isle of Capri, *Cross Currents* 11, 1992.

²² The Contemporary Czech Historical Novel and Its Political Inspiration, sb. *World Congress for Soviet and East European Studies*, ed. E. Bristolová, Berkeley 1982.

připravil a vydal německy psané souhrnné dějiny české literatury *Geschichte der tschechischen Literatur* (Köln 1990) a rozsáhlou dvousvazkovou antologií české literatury *An Anthology of Czech Literature* (Frankfurt am Main 1990). Důležitý je i jeho zájem o dílo V. Havla nebo J. Haška (ediční příprava i autorská účast na sborníku *Jaroslav Hašek 1883-1983*, Frankfurt am Main 1989 – mezi přispěvateli dále najdeme jména H. Svobodová, P. Gan, L. Doležel, V. Ambrosová, A. Měšťan, J. Toman, H. A. Gaifmanová, K. Chvatík, F. W. Galán a mnoho dalších).

Na začátku jsem zdůraznil, že si tento příspěvek neklade ani ten nejmenší nárok na úplnost, a na tom trvám. Mohli bychom pokračovat dalšími jmény a příklady jako například Jarmila F. Veltruská (*A Sacred Farce from Medieval Bohemia – Mastičkář*, University of Michigan 1985; překlady prací M. Drvoty a I. Svitáka) nebo Marvin Kantor z Northwestern University (společně s Richardem S. Whitem komentáře a překlad *The Vita of Constantine and The Vita of Methodius*, úvod A. Dostál, University of Michigan 1976; *Medieval Slavic Lives of Saints and Princes*, University of Michigan 1983; *The Origins of Christianity in Bohemia: Sources and Commentary*, Northwestern University 1990). Germanista Peter Demetz (Yale University), jehož početné práce a překlady týkající se starší, nové i nejsoučasnější německé literatury, literární kritiky i obecných teoretických problémů germanistiky byly tištěny v Barceloně, Berlíně, Curychu, Düsseldorfu, Frankfurtu, Chicagu, Londýně, Madisonu, Michiganu, Mnichově, New Yorku, San Diegu, Stuttgartu, Vídni a jinde, vydal kromě *Alt-Prager Geschichten* (Frankfurt am Main 1982) také překlad J. Čepa *Zeit und Wiederkehr: Bilder aus Böhmen und Mähren* (Wien 1962) a veršů F. Halase *Poesie* (Frankfurt am Main 1965). Mohli bychom se zmínit o významu, který pro bohemistiku v minulosti měla a má mravenčí práce knihovníků a knihovnic na mnoha univerzitách (Jakobsonova žena Svatava Pírková, Milada Součková, v současnosti například Zuzana Nagyová na Harvard University, Jiří Kovtun v Library of Congress ve Washingtonu, Thomas Mann na Northwestern University v Evanstonu, Wojciech Załewski na Stanford University atd.), mohli bychom podrobně zvažovat již připomenutou důležitost činnosti 68 Publishers J. Škvoreckého a Z. Salivarové v Torontu, zkoumat, jak se na dalším rozvoji české literárněvědné bohemistiky podílejí (nebo by se ještě výrazněji mohly podílet) takové instituce, jako je National Endowment for the Humanities, Fulbright Commission a podobně, mohli bychom se zamýšlet, jakou důležitost pro budoucnost může mít zpracování mnoha mimořádně cenných rukopisných, časopiseckých, knižních, divadelních, fotografických nebo filmových fondů uložených v amerických soukromých sbírkách nebo institucích. Za všechny příklady uvedu jen rozsáhlý archiv J. Voskovce nebo sbírky bohemik – například E. Beneš, T. G. Masaryk, E. Chalupný (rukopis pozoruhodné anglicky psané přednáš-

ky 20 let *Československa* z poloviny roku 1939), J. Škvorecký (70 kartónů rukopisů, korespondence, textů, tisků, fotografických a dokumentárních materiálů z let 1949-1994 vztahujících se k české i světové literatuře, kultuře, politice, ekonomice, problémům emigrace atd.) – uložené v archívech Hoover Institution na Stanfordově univerzitě). Námětů je mnoho.

Nepřehlédnutelný je v posledních několika letech stále stoupající zájem – nejenom zájem bohemistů, ale i kunsthistoriků, muzikologů, malířů a sochařů – o díla českých židovských umělců, která vznikala na půdě koncentračních táborů a která jsou nyní znovu pietně vydávána, ať už patří do oblasti literatury, hudby apod.

Také mezi mladší generací amerických bohemistů přetrvává zájem nejenom o teoretické otázky překladu, ale úspěšně se rozvíjí také jejich praktická překladatelská činnost, jako je tomu například u Davida Powelstocka (University of Chicago), který přeložil dva romány známé newyorské taxikářky, spisovatelky, překladatelky a scenáristky Ivy Pekarkové. Velmi záslužná je rovněž překladatelská činnost Carletona M. Bulkina, který se věnuje překladům textů L. Klímy a esejů O. Březiny.

Prudce narůstá zájem amerických a kanadských studentů o letní školy v Praze, v Olomouci a v Brně, které organizují nejenom jednotlivé univerzity, ale i další americká a kanadská akademická pracoviště. Tento zájem osciluje mezi českým jazykem a literaturou, divadlem a filmem a je mimo jiné podporován i mimořádně úspěšnými vystoupeními známých kabaretiérů J. Vodňanského a D. Dobiáše ve Spojených státech a v Kanadě. V posledních několika letech také přibýlo mnoho nových možností pro středoškolské a vysokoškolské studenty a učitele zúčastňovat se výměnných studijních a výzkumných pobytových programů organizovaných zámořskými univerzitami a dalšími nevládními institucemi a organizacemi.

Nedávné cesty Václava Havla do Spojených států, jeho vystoupení v Kongresu i mnohá významná ocenění – nejenom například čestné čestné doktoráty na nejprestižnějších amerických univerzitách –, kterých se mu dostalo, naznačují kromě jiného i cestu pro literárněvědnou bohemistiku. Pro světovou literárněvědnou bohemistiku. Tato cesta právě začíná. A není ani těch nejmenších pochyb, že bude dále pokračovat.